

Συχνές Ερωτήσεις Πνευματικά Δικαιώματα

Τι σημαίνει εκκαθάριση πνευματικών δικαιωμάτων;

Είναι η διαδικασία με την οποία διασφαλίζεται ότι το εκπαιδευτικό υλικό που χρησιμοποιείται δεν παραβιάζει τον νόμο περί πνευματικών δικαιωμάτων. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι:

- είτε έχει προσδιοριστεί ότι επί του υλικού δεν υφίστανται δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας (είτε επειδή είναι εκτός προστασίας είτε επειδή έχει καταστεί κοινό κτήμα),
- ή η χρήση εμπίπτει στους νόμιμους περιορισμούς του δικαιώματος,
- είτε ότι τα πνευματικά δικαιώματα επί του υλικού ανήκουν στο δημιουργό του εκπαιδευτικού υλικού,
- είτε έχουν ληφθεί από τους νόμιμους δικαιούχους των πνευματικών δικαιωμάτων οι απαραίτητες άδειες για να διατεθεί το υλικό με τον τρόπο διάθεσης που έχει επιλέξει ο δημιουργός.

Γιατί είναι απαραίτητη η εκκαθάριση πνευματικών δικαιωμάτων;

Εφόσον το εκπαιδευτικό υλικό θα γίνει διαθέσιμο στο ευρύ κοινό, πρέπει οπωσδήποτε να μην παραβιάζει τον νόμο, καθώς προβλέπονται αντίστοιχες αστικές, ποινικές και διοικητικές κυρώσεις. Επιπλέον, είναι ηθική υποχρέωση των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας να προωθούν την έννοια του σεβασμού στην πνευματική δημιουργία. Εφόσον το υλικό διατίθεται χωρίς να έχει προηγηθεί η εκκαθάριση, ακόμη και στην περίπτωση που δεν υπάρχουν εν τέλει παραβιάσεις, εάν δεν υπάρχει η κατάλληλη σήμανση (ιδίως η άδεια με την οποία διατίθεται το υλικό), τότε ο χρήστης δε γνωρίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του.

Πώς γίνεται η εκκαθάριση των πνευματικών δικαιωμάτων;

Η διαδικασία περιλαμβάνει διάφορα στάδια. Αναλυτική περιγραφή των σταδίων εκκαθάρισης μπορείτε να βρείτε στο υλικό των συναντήσεων κατάρτισης (Presentations/Πνευματικά δικαιώματα/slide 48).

Πότε μπορώ να χρησιμοποιήσω υλικό τρίτων επί του οποίου υφίστανται δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας χωρίς να ζητήσω άδεια;

Τα άρθρα 18 έως 28Γ του Ν. 2121/1993 καθορίζουν τους όρους και τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες τίθενται σε ισχύ οι νόμιμοι περιορισμοί ή εξαιρέσεις από το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας. Οι περιορισμοί του δικαιώματος επιτρέπουν στους χρήστες του έργου να τελούν πράξεις που κανονικά θα απαγορεύονταν από τον νόμο ή θα απαιτούσαν άδεια του δικαιούχου

χωρίς να ζητηθεί τέτοια άδεια υπό τον όρο ότι εμπίπτουν σε συγκεκριμένες κατηγορίες χρήσεων του έργου.

Βάσει του άρθρου 19, του ίδιου νόμου, μπορεί να χρησιμοποιηθεί απόσπασμα από πνευματικό έργο τρίτου χωρίς να ζητηθεί άδεια, εφόσον η χρήση είναι σύντομη, αποσπασματική και χρησιμοποιείται για την υποστήριξη γνώμης ή την άσκηση κριτικής με σαφή αναφορά πάντα στον δημιουργό. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν αποσπάσματα, π.χ. εικόνων, προσθέτοντας υποχρεωτικά επεξηγηματική λεζάντα (για υποστήριξη γνώμης ή άσκηση κριτικής) και αναφορά στον δημιουργό (όνομα/ τίτλος έργου/ εκδότης- αν υπάρχει).

Πώς προστατεύω το έργο μου; Χρειάζεται να κάνω κάτι για αυτό;

Κάθε πνευματικό δημιούργημα προστατεύεται από τον Νόμο 2121/1993 από τη στιγμή της δημιουργίας του χωρίς άλλες διατυπώσεις. Οπότε, αυτομάτως όλα τα πνευματικά δημιουργήματα προστατεύονται από τον νόμο για την πνευματική ιδιοκτησία, εφόσον τηρούν τις προϋποθέσεις του.

Είναι η προστασία και η αδειοδότηση το ίδιο πράγμα;

Όχι. Η διαφορά αυτή γίνεται κατανοητή αν δούμε δύο σημειώματα. Εάν για παράδειγμα ένα έργο (π.χ. ένας δικτυακός τόπος) έχει το σημείωμα Copyright 2013 Α.Π.Θ., αυτό αποτελεί ένα σημείωμα που έχει αποδεικτικό κι όχι συστατικό τύπο και το οποίο είναι δηλωτικό του δικαιούχου του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας. Παράλληλα μπορεί να υπάρχει και άδεια π.χ. Creative Commons Αναφορά η οποία να επιτρέπει οποιαδήποτε χρήση του έργου, εφόσον γίνεται αναφορά στον δημιουργό.

Τι είναι οι ανοικτές άδειες;

Πρόκειται για τύπους αδειών που επιτρέπουν στον τελικό χρήστη να πραγματοποιεί πράξεις που διαφορετικά θα περιορίζονταν από την άσκηση του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας. Αποτελούν και αυτές μορφή αδειών εκμετάλλευσης και τρόπο άσκησης του περιουσιακού και ηθικού δικαιώματος.

Είναι οι ανοικτές άδειες και οι άδειες copyleft το ίδιο;

Όχι. Όλες οι άδειες copyleft είναι ανοικτές αλλά όλες οι ανοικτές άδειες δεν είναι copyleft. Σύμφωνα με τον ορισμό του [Ιδρύματος Ανοικτής Γνώσης](#), ανοικτές είναι οι άδειες που είτε επιβάλλουν την αναφορά στον δημιουργό είτε επιβάλλουν – εκτός από την αναφορά στον δημιουργό – και τη διάθεση παραγώγων έργων με τους ίδιους όρους και προϋποθέσεις όπως και το πρωτότυπο έργο.

Πού μπορώ να βρω υλικό με ανοικτές άδειες;

Στο διαδίκτυο υπάρχει πληθώρα ιστοτόπων όπου διατίθεται τέτοιου είδους υλικό. Προτεινόμενοι ιστότοποι για ακαδημαϊκό εκπαιδευτικό υλικό βρίσκονται στο υλικό των συναντήσεων κατάρτισης (Έντυπο υλικό/open content URLs list).

Πώς καταλαβαίνω με τι τύπο άδειας διατίθεται το υλικό που βρίσκω στο διαδίκτυο;

Πρέπει πάντα να έχουμε υπόψη μας ότι όπου δεν αναφέρεται ρητώς η ανοικτή άδεια, το σύνολο των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας παρακρατείται από τον δικαιούχο και άρα ο χρήστης έχει μόνο τα δικαιώματα που προκύπτουν από τους νόμιμους περιορισμούς του δικαιώματος. Πολλοί ιστότοποι αναφέρουν αναλυτικά τους όρους χρήσης, τους οποίους πρέπει να διαβάζω προσεκτικά και να σέβομαι σε κάθε περίπτωση.

Πώς θα αποφασίσω ποια ανοικτή άδεια θα συνοδεύει το υλικό του διδάσκοντα;

Η απόφαση αυτή είναι αποκλειστικά του διδάσκοντα. Ωστόσο η Ομάδα Υποστήριξης του Αριστοτελείου προτείνει τις άδειες Creative Commons 1) Αναφορά, 2) Αναφορά – Παρόμοια διανομή.

Πού πρέπει να εμφανίζεται η ανοικτή άδεια στο υλικό του διδάσκοντα;

Οι άδειες πρέπει να φαίνονται στην αρχή και το τέλος κάθε αρχείου του μαθήματος (ppt, word κ.λπ.), όπως εμφανίζονται στα templates που θα βρείτε στο υλικό των συναντήσεων κατάρτισης. Προσοχή! Εκτός από τις άδειες, με τον ίδιο τρόπο πρέπει να φαίνεται και η χρηματοδότηση του έργου.

Πώς κάνω σωστή παραπομπή σε πολυμεσικό υλικό (εικόνες, φωτογραφίες, ήχος, βίντεο) που διατίθεται με ανοικτές άδειες;

Μπορώ να κάνω αντιγραφή του url και – όπου φαίνεται – να αναφέρεται ο δημιουργός και ο τίτλος του έργου. Ένα εύκολο εργαλείο για σωστή και γρήγορη παραπομπή είναι το plug in openattribute.com. Είναι καλή πρακτική όταν αδειοδοτώ το έργο μου, να περιγράψω και τον τρόπο με τον οποίο θέλω να γίνεται αναφορά στο δημιουργό.

Έχω έτοιμο υλικό του διδάσκοντα, το οποίο εμπεριέχει εικόνες και αποσπάσματα από διάφορες πηγές που δεν κατονομάζονται. Τι πρέπει να κάνω;

Όποια άδεια και να έχει το υλικό που χρησιμοποιώ, το μόνο βέβαιο είναι ότι πρέπει να υπάρχει τεκμηρίωσή της πηγής του (αναφορά στην πηγή και τον δημιουργό). Άρα το πρώτο βήμα είναι να αναζητηθούν οι πρωτογενείς πηγές με τη βοήθεια του διδάσκοντα που συνέταξε το υλικό. Ακολουθώντας, εξετάζεται αν οι πηγές υπόκεινται σε δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και εφόσον ναι, εάν διατίθενται με ανοικτές άδειες. Τα επόμενα βήματα περιγράφονται στα στάδια εκκαθάρισης.

Μπορώ να χρησιμοποιήσω υπερσυνδέσμους που θα κατευθύνουν τον χρήστη στο προστατευμένο υλικό, εφόσον δεν μπορώ να το χρησιμοποιήσω διαφορετικά;

Ο υπερσύνδεσμος είναι μια ασφαλής λύση σε περίπτωση που δεν είναι δυνατή η εκκαθάριση πνευματικών δικαιωμάτων με κανέναν άλλο τρόπο. Επειδή ο χρήστης κατευθύνεται απευθείας στον δημιουργό, δεν παραβιάζεται κανενός είδους δικαίωμα.

Μπορώ να χρησιμοποιώ υλικό που βρίσκω σε site με αδειοδότηση που επιτρέπει μόνο ενσωμάτωση υπερσυνδέσμου (π.χ. cybercollege.com);

Όχι, εφόσον στον ιστότοπο αναφέρεται ρητώς ότι ο δημιουργός επιτρέπει μόνο θέαση και παραπομπή στο site του, το υλικό μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο παραπέμποντας τον χρήστη με τον ανάλογο υπερσύνδεσμο.

Μπορώ να ενσωματώσω στο υλικό μου screenshots που απεικονίζουν λογισμικό που προστατεύεται;

Ναι, αφού δεν δίνεται τη δυνατότητα χρήσης (οπότε δεν αποτρέπεται η εμπορική του εκμετάλλευση), αλλά απλά απεικονίζεται η γραφική διεπαφή για εκπαιδευτικούς λόγους ή για κριτική του τρόπου λειτουργίας του.

Μπορώ να χρησιμοποιήσω screenshot από το Google Earth/Google Maps;

Όχι, σύμφωνα με τους όρους χρήσης που έχει ορίσει η Google (βλ. [Όροι παροχής υπηρεσιών](#)).

Μπορώ να χρησιμοποιήσω λογοτύπους δημοσίων φορέων ή σήματα στην παρουσίασή μου;

Ναι, εφόσον δε δημιουργείται σύγχυση σε σχέση με το προϊόν ή την υπηρεσία που συνδέεται με τον λογότυπο. Δικαιώματα απορρέουν από την εμπορική εκμετάλλευση του λογότυπου. Για

παράδειγμα, δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ο λογότυπος του ΑΠΘ ισχυριζόμενος ότι εργάζομαι για αυτό, εάν κάτι τέτοιο δεν ισχύει.

Τα πνευματικά δικαιώματα των εργασιών που εκπονούνται μέσα στο πανεπιστήμιο σε επίπεδο προπτυχιακό, μεταπτυχιακό ή διδακτορικών διατριβών εκχωρούνται στο πανεπιστήμιο ή παραμένουν στον δημιουργό τους;

Εφόσον οι ερευνητές αμείβονται για την εκπόνηση μιας συγκεκριμένης έρευνας, εκχωρούν τα δικαιώματά τους στο Πανεπιστήμιο. Στις περισσότερες περιπτώσεις, ωστόσο, δεν υπάρχει σχέση έργου ή εργασίας, οπότε τα πνευματικά δικαιώματα ανήκουν κανονικά στον δημιουργό. Αυτό μπορεί να αλλάξει εάν υπάρχει οποιαδήποτε συμβατική σχέση μεταξύ των μερών που επιφέρει ρητή μεταφορά ή αδειοδότηση της πνευματικής ιδιοκτησίας.

Πώς κατοχυρώνεται το όνομα του δημιουργού και του τίτλου του έργου πιο σωστά μέσω creativecommons.org, με ελληνικά ή μεταφρασμένο στα αγγλικά;

Οι άδειες Creative Commons αναγνωρίζουν τους ελληνικούς χαρακτήρες, οπότε και στα ελληνικά η παραπομπή θα γίνει κανονικά. Μπορεί να κατοχυρωθεί τίτλος για το έργο των δημιουργών και στα αγγλικά, εφόσον επιθυμεί να είναι διαθέσιμο σε μηχανές αναζήτησης.

Μπορώ να χρησιμοποιήσω υλικό που αντλώ από δημόσια έγγραφα, τα οποία όμως δεν είναι διοικητικές, νομικές ή δικαστικές πράξεις, αλλά π.χ. οδηγίες του Υπουργείου (βλ. Οδηγίες Μελετών Οδικών Έργων);

Εφόσον το υλικό είναι ελεύθερο στο διαδίκτυο και αποτελεί δημόσιο έγγραφο, μπορεί να χρησιμοποιηθεί.

Μπορώ να χρησιμοποιήσω υλικό από βιβλίο που συνέγραψε ο διδάσκων του μαθήματος;

Εφόσον το βιβλίο έχει εκδοθεί, στις περισσότερες περιπτώσεις τα δικαιώματα έχουν περιέλθει στον εκδότη, οπότε πρέπει να ληφθεί άδεια ή να χρησιμοποιηθεί σύμφωνα με το άρθρο 19. Υπάρχουν βέβαια περιπτώσεις διαφορετικών συμφωνιών συγγραφέων – εκδοτών, οπότε τα δικαιώματα πρέπει να εξεταστούν κατά περίπτωση. Εάν πρόκειται για απλές σημειώσεις που δεν έχουν δημοσιευτεί, μπορούν να χρησιμοποιηθούν.